

DOWODZIĆ (429) *vb impf*

Pierwsze o jasne, drugie w imp pochylone, w pozostałych formach jasne.

inf dowodzić (80). ◇ *praes 1 sg* dowodzę (33). ◇ *2 sg* dowodzisz (13). ◇ *3 sg* dowodzi (133). ◇ *1 pl* dowodzimy (7), dowodzim (2); -imy *WujJud, CzechEp, LatHar, WujNT* (2), -im *SkarKaz*, -imy: -im *BiałKaz* (2 : 1). ◇ *2 pl* dowodzicie (1). ◇ *3 pl* dowodzą (60). ◇ *praet 1 sg m* -m dowodził (1). ◇ *2 sg m* dowodził(e)ś, -eś dowodził (2). ◇ *3 sg m* dowodził (18), dowodzi(e)ł (1) *ActReg. f* dowodziła (2). ◇ *3 pl m pers* dowodzili (15). ◇ *fut 1 sg m* dowodzić będę (1). ◇ *1 pl m* dowodzić będzi(e)my (1). ◇ *imp 2 sg* dowódź (2); -ódź (1), -(o)dź (1). ◇ *con 1 sg m* bych dowodził (1) *LibLeg*, bym dowodził (1) *CzechRozm*. ◇ *3 sg m* by dowodził (5). ◇ *1 pl m pers* by(s)my dowodzili (1) *OrzRozm*. ◇ *3 pl m pers* by dowodzili (5). ◇ *pass inf* się dowodzić (1). ◇ *praes 3 sg* się dowodzi (1). ◇ *part praes act* dowodząc (42).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Prowadzić kogoś do jakiegoś miejsca; perductare Mącz, Cn; comitari, deducere, ducere, perducere, praeducere, praeterducere, prosequi, traducere Cn* (3) : *Perducto*[...] *Dowodzę. Mącz* 96d.

Zwrot: »[kogo] do szkół (na nauki) dowodzić« (2): iż yedno w liedmi lecyech rodzicy máyą dzyeći fwe do fzkół ná nánki dowodzić *GliczKsiąż* 16, H3.

2. *Udowadniać, uzasadniać; wnioskować; stwierdzać, potwierdzać, poświadczać, popierać, bronić; argumentować; przytaczać; wywodzić, wykladać; dawać dowód istnienia czegoś; wykazywać prawdziwość lub słuszność jakiegoś twierdzenia, oskarżając przeprowadzać (w sądzie) dowód prawdy (często w terminologii prawnosądowej); probare BartBydg, Mącz, Cn; argumentari, (rationibus) confirmare Mącz, Cn; allegare BartBydg; comprobare, contendere, demonstrare, disputare, efficere Mącz; affirmari testibus, argumentis agere a. docere, arguere, augere fidei, coarguere, colligere, concludere, convincere, docere ratione, fidei a. planum facere, argumentatione firmare, pervincere, redarguere, vincere Cn* (421) : *BartBydg* 210; *KromRozm III* N5; *SeklPieś* 31v; *UstPraw* G3v; *Mącz* 128c, 186b, 231c, 323c, d; *SienLek* V3v; Tu nie trzebá przedłużać dowodząc długo/ bo y łam wzrok to vkázuic *GrzepGeom* E2; *BiałKat* 311; *WujJud* 237; á wżákże fędzia zá pewne wie/ że tá rzecz ináčzey fię w łobie ma/ niżli ktora łtroná dowodzi [quam ab alterutra partium probatum est] *ModrzBaz* 90; *StryjKron* 31; *NiemObr* 163; Dowodził actor Xiądz á tom z tobą był ná kilku *instanciach*, v tegołz łądu *GórnRozm* G3; Co wiemy/ mowimy/ á cołmy widzieli/ świadczyimy (nie dowodźimy) á świadectwá (nie dowodu) náłzego nie przyimuięcie [quod vidimus testamur, et testimonium nostrum non accipitis *Vulg Ioann* 3/11]. *LatHar* 380; *WujNT* 171 [2 r.]; *SarnStat* 587, 797, 912 *marg*; Bo iáko Apołtoł dowodzi/ nie był [*Pan Chrystus*] z pokolenia Lewi/ w którym fię kápłani rodźili *SkarKaz* 156a.

dowodzić czego (241), *kogo* (7) [w tym: *czego z czego* (11), *czego z kogo* (1), *kogo z czego* (1), *czego komu* (7), *czego przeciw komu* (2), *czego przez kogo, przez co* (3), *czego kim* (12), *czego czym* (65), *kogo czym* (3), *czego z czego komu* (1), *czego czym z czego* (1), *czego czym komu* (2), *czego czym przeciw komu* (2)] (248): *PatKaz I* 3v, 4, 4v; *PatKaz III* 97v, 116v; *RejKup* z5; *KromRozm III* I, L4v, M5v; *GroicPorz* x2, x4v; *KrowObr* 16v, 20v, 102, 195, 207; *Leop Apoc* 13 *arg*; *UstPraw* I4; *BibRadz* 1. *Cor* 15 *arg*; *OrzRozm* B2, E2, M2v; *BielKron* 46, 140, 209v, 214, 232 (7); *GrzegRóżn* I2v, I3v; *Argumentor*, [...] *Diłputuyę/ Dowodzę rzeczy. Mącz* 16a, 73c, 444c; *OrzQuin* F3, H3v, O3, O4v, P (7); *Obłtąpili mię pśi. Nie o infzychci żywiołech tego mowił/ ále o ludźioch/ czego tám wnet*

dowodzi miánniác [!] ié złošniki *SienLek* T4v; *GórnDworz* F2, Mm7; *RejPos* 43, 283v; *BiałKat* 96, 251, 368v; *GrzegŚm* 4, 50; *WujJud* 37v, 201 v, 224v; *BiałKaz* B, C, E3, F, Fv, G; Czego nie trzebá wiele dowodzić pełne fá hiŝtorye tego *BudNT przedm* b8; *CzechRozm* 12, 16v, 19v, 31v, 45 (31); *SkarŻyw* 456; *StryjKron* 245, 697; y śmie to twierdzić [X. Powodowski] ŝeby tym podobieńŝtwem Pan Chriřtus wćielenia y złączenia bořtwá z człowieczeńŝtwem dowodzić miał. *CzechEp* 168, 67, 89, 104 *marg*, 109, 122 (64); *NiemObr* 27, 52, 59, 92, 105 (7); *ActReg* 54, 107; *KochCz* [A4]; *LatHar* 75; Czego tu ŝeśćioráko dowodzi. *WujNT* 323; Nic to nie wymuie wolnořci ludzkiej [...] iŝ dobrzy ludzie podczas ná ćiele ćierpiá namiętnořci/ ktorym nie przyzwalaia. [...] fię ŝtąd dowodzi *liberum arbitrium*, to iefł wolnořć y ŝwoboda ludzka *WujNT* 547, *przedm* 4, 10, s. 5, 35, 132 (15); tedy nie będzie powinien innemi ŝpořoby onęgo ŝiřtu dowodzić [*comprobare illas ... non teneatur JanStat* 508]. *SarnStat* 327, 250, 328, 766; *SkarKaz* 208a, b, 241b, 384b, 419b. Cf *dowodzić czego dla kogo; czego u kogo; czego na kogo; czego z czego przed kim; czego na kogo czym; czego za kim naprzeciw komu, Ze zdaniem dopełnieniowym*, »dowodzić granic«, »dowodzić roku«, »szlachectwa dowodzić«.

dowodzić co (4): *PatKaz III* 93v; *Leop* *2v; iŝ ten dowod ŝnimi przyimá/ iáko to oni dowodzili piřmem *BielKron* 236; *SarnStat* 237.

dowodzić z czego, z kogo (49): *PatKaz I* 4; *GrzegRóżn* 12v, 13v; *WujJud* 57; oto iefzće tym tego dowodę/ z Nowego teřtámentu *CzechRozm* 47v, 16v, 50, 130v; z ktorych [o*zdób i tryumfów herbownych*] potym ořtrze dowodzą [*argumententur*]/ ŝe pozwána ŝtroná ma być ŝrodze karána *ModrzBaz* 94; Duchowne rozumienie piřmá/ iefł záwŝdy rozmáite á dziwne/ [...] Zniego ŝaden ŝie ártykuł wiáry dowodzić niemoŝe. *SkarJedn* 300, 72; *CzechEp* 89, 263, 288, 310, 317 (7); *NiemObr* 27 [2 r.], 105; Iáko z tego mieyćá dowodzi S. Leo wielki: zowác ten pořt podáaniem Apořtołřkim *WujNT* 452, 81, 171, 278, 331, 361 (13); *SarnStat* 758, 764; Iednák to mijáiać/ z inego fundámentu dowodŝim/ iŝ Pan IEZVS ná tey wieczerzy ćiało y krew ŝwoię ofiařował zá grze-chy [!] náłze. *SkarKaz* 155b, 382b; *SkarKazSej* 690b. Cf *dowodzić czego z czego przed kim, Ze zdaniem*, »dowodzić z pisma«.

dowodzić komu (21): *GroicPorz* t; *KrowObr* 192, 226; *OrzRozm* B2; Przełóŝonym dowodŝyl [Luter] Hyřtoryámi iáko záwŝdy okrutnicy ku złemu końcu przychodzili *BielKron* 203, 140v, 156, 200v, 210, 215; *OrzQuin* F3, V3; *RejPos* 28v; *GrzegŚm* 4; *BiałKaz* C, E3; *CzechRozm* 12, 50, 64; *CzechEp* 344; *WujNT* 470.

dowodzić (na)przeciw(ko) komu, czemu (13): *RejKup* dd3; *OrzList* kt; *CzechEp* 157, 160, 189; *NiemObr* 102; A Słowo było v Bogá. Štąd dowodzą S. Doktorowie naprzed przeciw Sábellianom/ iŝ inřzy iefł Oćiec á inřzy Syn. *WujNT* 305, 541, 555; *SkarKaz* 208b, 384b; *SkarKaz* 690b. Cf *dowodzić czego za kim naprzeciw komu*.

dowodzić przez kogo, przez co (5): *PatKaz I* 4v; Zygmunt pořthym Krol Polřki dowodził ná Seymię [!] tego przez pořty ŝwoie/ yŝ Prufy fá pod iego mocá *BielKron* 210v; *WujNT* 132; *SarnStat* 250. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

dowodzić czym (167), *kim* (28): *ZapMaz II* Ł 6/41; *PatKaz I* 3v; *PatKaz III* 93v [3 r.], 94, 97v, 116v [2 r.]; *BartBydg* 128b; *MiechGlab* *5; *LibLeg* 11/159; Czart dowodzi Iudařsem ácz vmiał Wiareę/ a wŝdy był Lotr *RejKup* z4v, n6, z5, aa2v, dd3; *KromRozm I* B3, K3; *KromRozm III* H8, I, M5v; *KrowObr* 13v, 16v, 19v, 20 [3 r.], 20v (14); Bog mowi do Iopá/ y powiađa mu dziwne ŝpráwy ktore

wczylnił od początku/ á tym dowodzi że łobie rownego niema. *Leop Iob* 38 *arg*; *UstPraw* C, Hv, I2; *OrzRozm* Q; *BielKron* 140, 203, 209v, 232, 335v (6); *Mącz* 186b; *OrzQuin* F3, P, V3v; *RejPos* 88v; *BiałKat* 251; *GrzegŚm* 4; *MycPrz* II C2v; A tego czym dowodzą/ żeby grzechy wítác miály? *CzechRozm* 115v, 19v, 47v, 58, 68, 76 (22); *MWilkHist* D2; *StryjKron* 612 *marg*, 697; *CzechEp* 104 *marg*, 109, 110, 122, 127 (38); *NiemObr* 59, 62, 92, 142; *ActReg* 54, 107; *KochCz* [A4]; *WujNT przedm* 4, s. 5, 45, 305, 404 (8); *SarnStat* 327, 328, 764, 766; Bo dowodźili onymi cudámi/ iż od práwego Bogá połłáni byli *SkarKaz* 417a, 241b, 419b. Cf *dowodzić czym, kim na kogo, na co; czym o czym; czego na kogo czym, Ze zdaniem dopełnieniowym*, »dowodem dowodzić«, »dowodzić pismem«, »przysięgą dowodzić«, »dowodzić świadkami, świadectwem«.

dowodzić czego dla kogo (1): Fráuíeć fię I. M. ná mię/ iż ia/ y o wćieleniu wiedzieć nic niechcę/ [...] y dla mnie go dowodzić chce *CzechEp* 234.

dowodzić czego u kogo (2): tego *optice* álbo *perspectiua*, która wzrok ładźi/ iáśnie v Geometrów dowodzi. *OrzQuin* H3v; *LatHar* 378.

dowodzić czego na kogo (1): Któryż z was dowiedźie (*marg*) dowodzi. 4 L. G. S. [= *PolAnt*](–) ná mię grzechu? *WujNT Ioann* 8/46.

dowodzić czym, kim na kogo, na co (4): *RejJóz* H3v; *RejKup* z4; którą [*sprawiedliwością*] tu ná cię dowodzi/ iż on [*Chrystus*] ciebie zázwždy wabił/ náymował/ námawiał do tey winnice łwoiey *RejPos* 61v; *SarnStat* 1160.

dowodzić czym o czym (1): (–) Czemu dowodziłz o tey zwirzchnoći papyeskyey? *KromRozm III* N5.

dowodzić czego z czego przed kim (2): Z ktorego poświęcenia pan Chrístus dowodził Bołtwá łwego przed niewiernymi żydy. *NiemObr* 103, 104.

dowodzić czego na kogo czym (1): á gdy Ráyce coniecturámi dowodzili nań tych tám rzeczy/ [...] kazał ład łtánąc łwiádkom *GórnDworz* R3v.

dowodzić czego za kim naprzeciw komu (1): zebich za poddanem nášchem Zakonv nášchego Bezermanłkyego łprawyedlywołczi na przeczyv kádemv dowodził. *LibLeg* 11/142.

cum A cum inf (2): piérweieš dowodził Páná Bogá w łłtoćie łwéy być duchem *BiałKat* 11; Chryzółtom [...] opowiedźiane być te połty przez Zácháryałzá Proroká w ółnym/ nádobnie dowodzi. *LatHar* 124.

Ze zdaniem dopełnieniowym (w tym z zapowiednikami: tego (41), *tym* (10), *tak* (3), *przez to* (1), *z tego* (1), *czego* (2); *iż(eby)* (85), *że(by)* (39), *co* (8), *inne wskaźniki* (9)] (142): *PatKaz I* 4 [2 r.], 11v; *MiechGlab* *5; *LibLeg* 11/159; *SeklKat* E2v; Czart dowodzy Decretem Dawidowem/ przeciwko miłofierdziu jż włlytko przekliczy *RejKup* dd3; *KromRozm I* K3; *KromRozm III* H8, L4v; *DiarDop* 101; *GroicPorz* t, x4v; *KrowObr* 20, 24, 146, 192; *Leop Iob* 38 *arg*; Senat miełcki wezwał k łobie wczone ludzi z zobu [!] łtron/ áby dowodzili co zápożytek młzey ábo też nie pożytek *BielKron* 205v, 8v, 140v, 156, 195, 195v (10); *Mącz* 210a, 459b; *OrzQuin* H3v [2 r.], S4v, V3v [2 r.]; *SarnUzn* E2; [*Arystoteles*] bárzo mądrze dowodzi: że zá pewne Biegi niebieskie łprawuią tu ná łwiećie rzeczy włzytkie *LeovPrzep* a3; *GórnDworz* Mm7; *RejPos* 28v, 35v, 61v, 88v, 283; *BiałKat* 253v; *GrzegŚm* 50; *WujJud* 57, 122v, 186v, 202, 224v; *BudBib Iudic* 8/16; *MycPrz* II C2v; *BudNT Act* 17/3; *CzechRozm*

31v, 45, 107v [2 r.], 115v, 117 (9); *ModrzBaz* 46, 94; *SkarJedn* A8v, 72, 201; Czego Cromer sizerzey dowodzi/ iż to zá lkutkiem obrotu Plánet Niebieskich być mogło. *StryjKron* 532, 612 *marg*; A przetoż też mnie iuż dowodzić tego w czym zgodá iest nie trzebá *CzechEp* 293, 110, 131, 183, 189, 227 (15); *NiemObr* 27, 29, 62, 92, 101, 102; A Száweł [...] záwłtydzał Zydy/ ktorzy miefzkáli w Dámáfzku/ dowodząc [*affirmans*] iż ten iest Chriřtus. *WujNT Act* 9/22, *przedm* 4, s. 3, 23, 45, 51 (43); *WysKaz* 19; A iefli on/ który fkazániu Sędzięgo przygánę dał/ że chce tego co mówi dowodzić [*probare voluerit JanStat* 649]; tedy to ma vczynić z fześciá świádków *SarnStat* 560, 796, 1265; *SkarKaz* 155b, 382b, 417a; *SkarKazSej* 668a, 690b.

W przeciwwstawieniach: »dowodzić ... ganić« (1): á ták wřlyftkvego řwego dowodził/ á náffe gánił. *KromRozm I Kv*.

»dowodzić ... odwodzić« (1): Gdy řtroná świádku wiedzye ktorymi dowodzi/ álbo fię odwodzi/ tedy ten co ie wiedzye ma dáć od nich řádowi ósmń grořzy. *UstPraw C*.

W charakterystycznych połączeniach: dowodzić błędu (4), fařszu, prawdy, rzeczy (swej) (22), sprawiedliwwści, uporu; dawnořciq, przyczynami, skutkiem.

Zwroty: »[czego] dowodem, dowodnie dowodzić« (3 : 1): *Disputare* [...] *exquisite*, Mądrze/ pilnie á dowodnie czego dowodzić. *Mqcz* 73c, 459b; Czego tákim dowodem řpířmá S. zebránim dowodziimy. *BiałKaz F, G*.

praw. »[czym] dowodzić granic« (1): Czym dowodzić gránic. [...] nie wedle liřthow áni znákw nářnych opiřánych/ ále wedle oglądánia á řtárcow vkázánia/ á zwłářzczá gdy Krol iego miłóřć poleći to *Commiffarzom*. *UstPraw I2*.

»[na co] dowodzić jako o gwałt« (1) : Ná ktorá řzkodę ma powod dowodzić iáko o gwałt domowy *UstPraw Bv*.

»dowodzić pismem (řwiętyim *a.* prorockim), z pisma (řwiętego *a.* prorockiego), (nie) słowem bořym, z słow pańskich« [*szyk zmienny*] (22 : 6 : 5 : 1): *BartBydg* 231b; *FalZiořUng V* 119; *SeklKat* E2v; *RejKup* y8v; *KrowObr* 20 [2 r.]; Tegoř roku Szczepaná s. Zydowie vkámionowáli przed Ieruzálem/ gdy im dowodził prawdziwym piřmem prorockim/ iż pomázáncá Bořego prawdziwego niewinnie zábili. *BielKron* 140v, 195, 195v, 200v, 201, 210 (9); *RejPos* 28v, 283v; *BiałKat* 96; *WujJud* 37v, 202, 224v; Tego řářkom wářzym z piřmá S. ták dowodzić będziemy. *BiałKaz* E3, Fv; *CzechRozm* 64; *Skarřyw* 456; *CzechEp* 138, 174 *marg*, 189; *NiemObr* 122; *WujNT* 35, 470, 600, Aaaaa4v; *SkarKaz* 418a.

»przysięgá [czego] dowodzić« (1): ábyřmi [...] przysięgá řwá fářřzu řwego dowodziłi. *OrzRozm E2*.

praw. »dowodzić roku [= *terminu řqdowego*]« (1): á w téy mierze iuř Wořnégo nie będzie trzebá, áni trzebá dowodzić Roku. *SarnStat* 1297.

»szlácheřwa dowodzić« (2): bo ia ludřmi inymi/ á oni řámi řobá Szlácheřwá řwego dowodzą *OrzRozm Q*; *SarnStat* 703.

praw. »dowodzić świádkami (*a.* z świádku), szeáciq świádkow, řwiádeřtwem« [= *fideli testimonio consuescere JanStat* 554] [*szyk zmienny*] (4 : 1 : 3): *UstPraw C*; *CzechRozm* 117; *CzechEp* 139; A więć lepiej świádkámi dowodzić/ iáko w Cefarřkiem práwie? *GórnRozm H2*; SZłácheřkie pokolenie

z rodziców zawnždy ma początek: których potomkowie fwe polźcié od nich z rodzaiu fwégo zwykli dowodzić wiernym świádectwem. *SarnStat* 237, 620, 632, 936.

Szeregi: »bronić i dowodzić« (1): w których [*księgach X. Kanonik*] broni y dowodzi Bogá fyná Bożego fpoliftnego y przedwiecznego *CzechEp* 177.

»dochodzić i dowodzić« (1): ielliby tym przedwieczności dochodzić y dowodzić X. K. chciał/ że fłowo to/[...] zawnždy v Bogá być musiało *CzechEp* 257.

»(mówić i) twierdzić i (ale nie) dowodzić« (2): *CzechEp* 131; To oni śmieie mowią y twierdzą/ ále nie dowodzą *NiemObr* 97.

»dowodzić i objaśniać« (1): tym tego dowodzę y tym to objaśniam: [...] że fztukámi czártowfkimi przez czárnoksięstwo Papieże Rzymfcy ftolice tey doftawáli. *CzechEp* [412].

»(o-, po-)kazywać i dowodzić« [*szyk 3 : 2*] (5): á ty mi okázuiefz y dowodziífz iżeś mi fye wfprawiedliwił *GroicPorz* t; *CzechRozm* 91, 130v; *CzechEp* 253, 261.

»dowodzić i podpierać« [*szyk 2 : 2*] (4): fthąd obatzyć możefz/ iákimi piárzmi tey pychy Papieżá Rzymfkiego podpieraífz y dowodziífz. *KrowObr* 20v; *CzechEp* 139, [399]; *NiemObr* 122.

»powiedzieć i dowodzić« (1): oni powiedzieli y dowodzili/ że to Koncilium nie iefł fłufzne *BielKron* 223v.

»wykładać i dowodzić« (2): *BudNT Act* 17/3; Nie tylko iednością woley/ [*jest Chrystus jedno z Ojcem*] [...] ále iednością mocy y síły: iáko wfzyscy ftárzy á święci Doktorowie zgodnie wykłádáią y dowodzą. *WujNT* 350.

»dowodzić i wywodzić« (1): dowodzi potym [*X. Powodowski*] y wywodzi/ tego Bożego fyná/ vrodzenia/ bytności/ boftwá/ wfzechmocności *CzechEp* 225.

W przen (1) :

Zwrot: »[czego] (czyimiś) usty dowodzić« (1): A iż ták á nie ináczey przyftało było X. K. czynić/ oto y tego iego włáfnymi wfty dowodzę. *CzechEp* 90.

a. *Być argumentem, racją wnioskowania, objawem czegoś; świadczyć o czymś, przemawiać za czymś* (1) :

Szereg: »dowodzić i dokazywać« (1): Iżes grzechu niemiál/ [*o Chrystusie*] dowodzi ij téż dokazuje tego oytta twego wiecznoftz/ matuchny twey milé wielká fwiątoftz ij czyftoftz *OpecŻyw* 23.

3. *Osiągać coś; doprowadzać kogoś do jakiegoś stanu; absolvere, accedere, aequare, finem afferre, complere, concludere, conficere, consummare, continuare, ad exitum deducere a. perducere a. pervenire, determinare, exigere, expedire exitum, explere, explicare, finem facere, finire, impetrare, imponere clausulam, patrare, peragere, perficere, perpetrare, persequi, perstare, pretendere, pertexere, supplere, transigere, urgere* *Cn* (5) : Perduco, Dowodzę áfz do końca/ Dokonawam. *Mącz* 96c; Satago [...] Vśiłuyę/ dowodzę/ przęwodzę/ dofić czynię *Mącz* 369a; Pertendo, Dociągam/ dowodzę/ dopinam téż doftáyę/ dochodzę. *Mącz* 445c.

dowodzić czego przez kogo (1): i czego kto niemoże fám nadkiem dokazać/ tego przes złé abo głupie przyiációły iego fínadnie wielékroć dowodzi *MurzHist* N2.

dowodzić kogo (A) *czego* (1): Ach nieftotys ta mnie cznota Dowodzy tego kłopotu Iż fie óń [*o Józefa*] pokulić nie fmiem *RejJóz* D3v.

Synonimy: **2.** *allegować, dochodzić, objaśniać, okazywać, podierać, pokazywać, wykladać, wywodzić; a.* *dokazywać.*

Formacje pochodne cf WIEŚĆ.

Cf **DOWODZĄCY, DOWODZENIE, DOWODZON**

BZ